

ONOMASTICA LETTICA 4

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTS

ONOMASTICA LETTICA

4. laidziens

Rīga 2015

Onomastica Lettica. 4. laidziens. Atb. red. Ojārs Bušs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2015, 384 lpp.

LU LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTS

Reģistrācijas apliecība Nr. 90002118365

Adrese

Akadēmijas lauk. 1, 902. kabinets, Rīgā, LV-1050

Tālr. +371 67227696, e-pasts: latv@lza.lv

LETONIKA

Atbildīgais redaktors *Dr. habil. philol.* Ojārs Bušs

Redakcijas kolēģija

Dr. habil. philol. Laimute Balode

Dr. habil. philol. Ojārs Bušs

Dr. habil. philol. Ilga Jansone

Recenzenti

Dr. philol. Dzintra Hirša

Dr. philol. Lembits Vaba (*Lembit Vaba*)

Literārās redaktore: Gunita Arnava, Sanda Rapa, Jana Taperte

Kopsavilkumu redaktori: Agris Timuška, Andrejs Veisbergs

Onīmu saraksta veidotājas: Gunita Arnava, Sanda Rapa, Anta Trumpa

Koordinatori Ilze Štrausa

ISBN 978-9984-742-81-6

© LU Latviešu valodas institūts

© Rakstu autori

Satura rādītājs

Priekšvārds (<i>Ilga Jansone</i>).....	7
Milans HARVALĪKS (<i>Milan Harvalik</i>). Par onomastikas terminoloģijas attīstību mūsdienās un Starptautiskās onomastikas zinātņu padomes (ICOS) Terminoloģijas grupas darbu.....	9
Юлия ГУРСКАЯ . Трансонимизация в древней онимии (восточнобалтийские этнонимы).....	19
Antra KĻAVINSKA . Etnonīmiskās leksikas variants latgaliešu folkloras tekstos.....	34
Sanda RAPA . Latviešu ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdu cilme.....	63
Anta TRUMPA . Vēlreiz par vietvārdiem ar <i>sāt</i> -.....	82
Ojārs BUŠS . Latviešu <i>Ozolsala</i> un šī onīma atbilstes lietuviešu, igauņu, somu valodā, tostarp onīmisko homonīmu rindas dominantes aspektā.....	95
Ilze ŠTRAUSA . Ukru pagasta vietvārdi un to avoti 20. un 21. gadsimtā.....	105
Santa JĒRĀNE . Īpašvārdi tradicionālajā un elektroniskajā leksikogrāfijā: makrostruktūras aspekts.....	118
Vita STRAUTNIECE . Vietvārdu standartizācijas aktualitātes Baltijā un dažās kaimiņvalstīs.....	143
Renāte SILIŅA-PINĶE . <i>Antonius – Tenis</i> un <i>Antiņš</i> . Ieskats latviešu personvārdu attīstībā.....	188
Laimute BALODE, Ieva PLĒSUMA . Retie personvārdi Latvijā trešās tūkstošgades sākumā.....	220
Ilga JANSONE . Priekšvārdu dinamika Ērgemes evanģēliski luteriskajā draudzē 18. gadsimtā.....	252
Sarmīte LAGZDIŅA . Reālu personu vārdi Kārļa Mīlenbaha lietojumā.....	289

Inese ZUGICKA. Deonīmiskās iesaukas Centrāllatgalē.....	317
Jana BUTĀNE-ZARJUTA. Daugavpils Universitātes studentijas iesauku derivācija	338
Glazgova, 2014, Onomastu kongress (<i>Ojārs Bušs</i>)	351
Aleksandra Vanaga pēdās (<i>Sanda Rapa</i>)	354
Onīmu rādītājs.....	357

Priekšvārds

Ceļu pie lasītājiem sāk jau ceturtais rakstu krājums *Onomastica Lettica*, kurā iekļautie raksti veltīti gan onomastikas teorētiskajiem jautājumiem, gan valodas politikas jautājumiem, gan vēsturiskajai onomastikai.

Čehu onomasta, ICOS (*The International Council of Onomastic Sciences*) prezidenta Milana Harvalīka rakstā “Par onomastikas terminoloģijas attīstību mūsdienās un Starptautiskās onomastikas zinātņu padomes (ICOS) Terminoloģijas grupas darbu” uzskaitītas onomastikas terminoloģijas problēmas un to cēloņi. Raksta pamatā ir ICOS Terminoloģijas grupas vērojumi un ieteikumi kopš 2004. gada, kad šī grupa sāka savu darbību. Kā vienu no būtiskākajiem onomastikas terminoloģijas lietojuma problēmu cēloņiem M. Harvalīks min uzskatu atšķirību priekšstatos par īpašvārdu kategoriju, kas apgrūtina gan dažādu valodu īpašvārdu salīdzinošos pētījumus, gan onomastikas teorijas tālāku attīstību.

Par klasisku piemēru var uzskatīt terminu *etnonīmi*, jo onomastiem joprojām nav vienota priekšstata par to, vai etnonīmi ir onīmi vai nav. Kā norādīts baltkrievu onomastes Jūlijas Gurskas raksta *Трансонимизация в древней онимии (восточнобалтийские этнонимы)* nosaukumā, viņa atzīst eponīmus par onīmiem un to pamato ar ļoti plašu baltu un slāvu materiālu.

Vēl plašāku etnonīmu un ar tiem saistīto teoriju izklāstu sniedz Rēzeknes Augstskolas pārstāve Antra Kļavinska rakstā “Etnonīmiskās leksikas variants latgaliešu folkloras tekstos”. Viņa, balstoties uz plašu Latgales folkloras materiālu un onīmu analīzes teorētiskajiem principiem, analizē etnonīmus, norādot uz variantu daudzveidību, savs-svešs opozīciju un etnonīmu semantisko mainīgumu laika ritumā un cilvēku uztverē.

Sanda Rapa rakstā “Latviešu ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdu cilme” analizē plašu savākto nomenklatūras vārdu klāstu no cilmes viedokļa, izšķirot mantotās leksēmas, ģermāniskas, slāviskas, somugriskas cilmes nomenklatūras vārdus, kā arī secinot, ka mantotās cilmes vārdi veido ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdu kodolu, bet aizguvumi tiek izmantoti samērā reti un sporādiski.

Vairāki krājuma *Onomastica Lettica* raksti ir veltīti vienas leksēmas vai vienas vārdsaknes analīzei. Antas Trumpas raksts “Vēlreiz par vietvārdiem ar *sāt-*” veltīts šīs saknes vietvārdu izplatības, cilmes un semantikas analīzei. Ojārs Bušs rakstā izseko vietvārda *Ozolsala* izplatībai latviešu valodā un atbilstošo vietvārdu liktenim lietuviešu, igauņu un somu valodā. Savukārt Renāte Siliņa-Piņķe pētījusi priekšvārda *Antonius* cilmi un izplatību vācu valodā, kā arī priekšvārda transformāciju par latviešu *Tenis* un *Antiņš*.

Ilze Štrausa rakstā “Ukru pagasta vietvārdi un to avoti 20. un 21. gadsimtā” izvēlējusies aplūkot vietvārdu vākšanas problēmas vienā no Latvijas un Lietuvas robežpagastiem, kas pārdzīvojis vairākas administratīvi teritoriālās reformas un palicis bez ievērtības cienīgiem vietvārdu vākumiem līdz pat 20. un 21. gs. mijai.

Santa Jērāne pievērsusies īpašvārdiem tradicionālajā un elektroniskajā leksikogrāfijā, analizējot galvenokārt latviešu un lietuviešu īpašvārdu vārdnīcas, kā arī vispārīga tipa skaidrojošās vārdnīcas, sīkāk apskatot leksikas kārtojumu un šķirkļa vārdu formas tajās.

Vita Strautniece rakstā “Vietvārdu standartizācijas aktualitātes Baltijā un dažās kaimiņvalstīs” norāda gan uz vietvārdu standartizāciju kā ANO darbības virzienu jau 50 gadu garumā, gan uzsver standartizācijas nozīmi ģeogrāfisko nosaukumu identificēšanā, gan min valodas psiholoģiskos un politiskos aspektus saistībā ar šo jomu. Par analīzes piemēriem izvēlēta vietvārdu standartizācija Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, kā arī Krievijā, Polijā un Baltkrievijā.

Laimute Balode un Ieva Plēsuma analizē retos personvārdus Latvijā 21. gs., bet Ilga Jansone pievērsās 18. gs. personvārdiem Ērgemes draudzē. Savukārt Sarmīte Lagzdīņa analizē reālu personu priekšvārdu un uzvārdu lietojumu Kārļa Mīlenbaha darbos.

Daugavpils Universitātes onomastes pievērsušās neoficiālajiem antroponīmiem. Inese Zuģicka turpina Latgales iesauku analīzi, šoreiz pievērsoties deonīmiskajām iesaukām Centrāllatgalē, bet Jana Butāne-Zarjuta iztirzā studentu iesauku derivatīvos modeļus.

Rakstu krājumu papildina informatīvā sadaļa – kongresu un konferenču apskati, kā arī krājuma rakstos minēto onīmu saraksts.

Ilga Jansone